

ÇINAR ALT

Sayı :
41

Kuru
15

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUAS

BU SAYIDAKİLER:

Dini reform	Orhan Seyfi Orhon	Gürcistan adı	M. Fahrettin Çelik
Taze Türk Kanının telkîh kudreti	H. E. Erkilet	Zaman ve yılbaşları	Emin Âli Çavlı
Felsefe ve milliyetçilik	Peyami Safa	Sanat ve teşvik	Edip Ayel
Günlük kokusu (hikâye)	Münife Baran	Bahar geldi (şiir)	Orhan Asena
Turgut Paşa	Nejdet Sançar	Göç (millî roman)	Yusuf Ziya Ortaç
Bir yolcu bekliyorum (şiir)	Dündar Aküna	Bayrak altında (şiir)	Süreyya Endik
Yolîğ Tegin	Hüseyin Namık Orkun	Seçme güzel şiirler	Cemal Oğuz Öcal

Amerikadan Türkçe Radyo Neşriyatı

Amerika radyo şirketleri Türkiyedeki dinleyicilere Türkçe

neşriyat saatlerini bildirirler :

Türkiye saati	Program	Günler	Radyo Merkezi	Dalga Kilosıklı	Uzunluğu Metre
8 : 10 - 8 : 30	Müzik	Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar	WRCA	9,670	31,02
8 : 15 - 8 : 30	Müzik	Pazartesi	WNBI	11,890	25,23
8 : 30 - 8 : 45	Haberler	Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar	WRCA	9,670	31,02
		Pazartesi	WNBI	11,890	25,23
		Her gün	WLWO	15,250	19,7
8 : 45 - 9 : 00	Haberlerin Tahlihi	Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar	WRCA	9,670	31,02
		Pazartesi	WNBI	11,890	25,23
		Her gün	WLWO	15,250	19,7
18 : 15 - 18 : 30	Haberler	Pazartesi ve Perşembe	WRUL	15,130	19,8
18 : 45 - 19 : 00	Haberler	» Cuma	WRUW	17,750	16,9
19 : 00 - 19 : 15	Haberler	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe	WCBX	15,270	19,6
		» Cuma, Cumartesi	WCRC	17,830	16,8
19 : 15 - 19 : 30	Haberlerin Tahlihi	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe	WRUL	17,750	16,9
		» Cuma, Cumartesi	WRUW	15,130	19,8
21 : 30 - 21 : 45	Haberler	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe	WRUL	17,750	16,9
21 : 45 - 22 : 00	Haberlerin Tahlihi	» Her gün	WRUW	15,130	19,8
		Her gün	WNBI	17,780	16,8
		Her gün	WNBI	17,780	16,8

(Bu listeyi lütfen kesip saklayınız.)

Yeni Neşriyat

YURTTAN SESLER

Yazan: Cemal Oğuz ÖCAL

Şiir mecmuası. İstanbul Ahmet Salt matbaası, 48 sahife. Fiyatı: 20 kuruş.

Cemal Oğuz Öcal son neslin gençleri arasında en olgunu ve en mümtazıdır. Üslubu, lisana hâkimiyeti, şekilde kusursuzluğu, hislerini ifadeye gösterdiği kudret onu diğerlerinden çarçabuk ayırmaktadır. Cemal Oğuz Öcal'ın şiirlerinde bilhassa milli ruhun heyecanlı bir tezahürü vardır. Şair, halk şiirlerindeki motifleri muvaffakiyetle kullanmakta, şiirlerine halk edebiyatından sirayet eden milli bir hava koymaktadır. Kelimeleri, tâbirleri yerli yerinde kullanmakta gösterdiği sanatkâr dikkat, bilhassa takdir ve tebrike lâyıktır. Bu küçük kitabı kendisinden uzun uzadıya bahsedilecek bir kıymettedir. 1939 da neşredilen (Yurttan Sesler) den şimdiye kadar bahsedilmemesi teessüfe lâyık bir dikkatsizliktir. Cemal Oğuz Öcal'ı okuyucularımız «Çınaraltı»nda intişar eden çok güzel şiirleriyle tanırlar.

Daha verim çağında ve pek genç olan şair, gitgide tekâmül etmektedir. Cemal Oğuz Öcal'dan pek haklı olarak daha büyük, daha olgun eserler bekliyoruz. Buraya (Yurttan sesler) den geliş güzel bir manzume seçiyoruz. Bu şiir, şairi tanıyanlara sarıh bir fikir vermeğe kâfidir:

TOPRAĞIN ÇOCUĞU

Düzülsün çiftin yola ağarmadan tanyeri...
Süzülsün burçak burçak alından azmin teri
Bırak kudursun gökler, çek sırtına kocuğu,
Tut «Ülkü» nüün yolunu ey toprağın çocuğu.

«Bu miskin koca öküz, karga gibi danayla,
Yüzüm güler mi?» deme, savaş toprak anayla
Ey kudretin sembolü, ver hakkını sabanın,
Gülsün mübarek yüzü ak sakallı bahanın...

Tırman, soluk almadan, koç yiğitim yamaca;
Güneşi içe içe varacaksın amaca...

Okundukça destanın: «Kafkas»da, «İnönü»nde

Selâm duracak dünya, her çağ senin önünde.

Şiran: 26/3/939

Cemal Oğuz ÖCAL

YANAN İNCİLER

Yazan: Beşir YÜHÜK

Şiir mecmuası. İzmit, Marmara matbaası. Fiyatı yok. Kitap, Nale, Rübab, Sureler, Asâ, Göl Kıyıları, Denizden Martılar, Âyine-i Hilkat isimli birer ikişer manzumelik küçük kısımlara ayrılmıştır. Fikrimizce bu

taksim lüzumsuzdur. Şairin ince bir hassasiyeti olduğu göze çarpıyor. Fakat daha olgun bir üslûba sahip olması lâzımdır. Hele bazen eskimiş terkipleri ve kelimeleri kullanmasını hiç hoş bulmadık. Kitaptan (Gönül) isimli şiiri alıyoruz :

GÖNÜL

Şulei ağla verir,
Gönlün sesini bülbül;
İşitip yazar, erir
Bu sesin hüznüyle gül.
Yokla, gönlün içini
Şem'a yanan bir çini;
Sayarak incisini
Saklar içinde gönül.

Beşir HÜYÜK

BANA GÖRE

Yazan: Hüdaî SÜSOY

Şiir mecmuası. İstanbul Nümune matbaası, 47 sahife. Fiyatı: 35 kuruş.

Bu küçük şiir kitabının başında M. Kaya Bilgegil imzalı, eserin ve şairin tahlilini ait bir de makale vardır. Bu yazıdan da şunu anlıyoruz ki genç şairin bir takım saâvâları vardır. Fakat bu saâvâların bir arada kadâşı tarafından ileri sürülmesi veya meydana çıkarılması kâfi değildir. Bunları şairin eserleri iddia edebilmeli! Bu iş de şairin mümaresesi, ve yaşı henüz gençtir.

Kitabın sonunda üç sahifelik vecize tarzında yazılmış bir de nesir kısmı var. Fihristte her vecizeyi ayrı ayrı göstermeğe lüzum yoktu. Bir de şiirdeki bir takım işaretleri lüzumsuzdur. Kitaptan (Erzincan) isimli küçük manzumeyi alıyoruz:

ERZİNCAN

Bir yanın yıkılsın, bir yanın yansın,
Binlerce Türk ölsün ve yaralansın:
Gönlümüz bunlara nasıl dayansın!
Başka dert verme hiç, sen bize Tanrım!
Karşında geldi, bak, Türk diye Tanrım!

Balıkesir, 12/1/

Hüdaî SÜSOY

Mutlaka

Kazanacaksınız!

Millî Piyango, nelice itibarıyla daima kazançtır!

Bir

Millî Piyango

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir. Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

DELHİ'DEN ÜSKÜDARA

Yazan : BARKIN

Pek yakında «Çınaraltı» sayfalarında misli az yapılmış maceralı bir Asya seyahatinin notlarını neşretmeğe başlayacağız. Bu seyahat 1936 yılında Hindistanın içinden Üsküdaraya kadar kara yolundan otomobil ile yapılmıştır. Asyanın bizleri ilgilendiren en mühim bir bölgesindeki hayata, eski eserlere, buraların halkına, şehirlerine ve tarihine dair bize doğru bilgiler verecek olan ve bir çok orijinal resimleri ihtiva eden yazıları okuyucularımızın büyük bir dikkat ve alâka ile takibedeceklerine şüphe etmiyoruz!

ÇINAR ALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 41

İdare Evi :

Telefon : 22129

İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

Cumartesi

Fiatı: 15 Krs.

4 Temmuz 1942

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Cilt : 2

DİNÎ REFORM

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Türk milletinin manevi sıhhati için, ihtiyacını şiddetle duyduğu şeylerden birisinin de dinî reform olduğuna şüphe etmiyorum. Hristiyan Avrupanın 16 ncı asırda geçirdiği bu inkılâbı biz o devirlerde hiç hissetmedik. Bunun sebebi, Müslümanlığın çok daha mütekâmil ve makul bir din olmasından başka, İslâm medeniyeti zamanında büyük din âlimlerinin, müctehitlerin, fakiplerin Müslüman cemiyetinin tekâmülünü göz önünde tutarak bu yolda çalışmalarındandı. Fakat bu medeniyet yaratıcı hamlesini kaybedince artık eski müctehit ve fakipler de yetişmez oldu. İctihat kapısı kilitlendi. Büyük din âlimlerinin yerine dar kafalı hocalar geçti. Koyu bir taassup devri başladı.

Son zamanlara kadar bu taassupla mücadele ettik. Onun bize neler yaptığını tarih gösteriyor!

Nihayet Türkiye Cumhuriyeti lâikliği kabul etti. Dini, cehalete, menfaate, şerre âlet olmaktan kurtardı. Herkesi itikadında serbest bıraktı.

Fakat bu kadarı kâfi değildir. Doğru, güzel, medenî ve ahlâkî telâkki ettiğimiz hareketlerimizle dinî vicdanımız arasındaki tezatları ortadan kaldırmalıyız. Saklamıya lüzum var mıdır ki kanunlarımızdan tutunuz da hergünkü hayatımıza kadar bu tezatları görüyoruz. Herkes bir müctehit olamaz. Dini en ileri, en yüksek bir anlayışla kavrayabilmek için reforma muhtacdır. Zahitlikle dindarlığı birbirinden ayırmak, vicdanlarımızı tasfiye etmek, din duygusunu kuvvetlendirmek, ruhlarımızda kutsî bir heyecan duymak, ahlâkımızı yükseltmek... Hasılı manevi perişanlıklardan kurtulmak için mutlaka bu lâzımdır.

Kimbilir, belki asırlarca süren inhitatımızın asıl sebebi de budur!

Orhan Seyfi ORHON

TAZE TÜRK KANININ TELKİH KUDRETİ

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Osmanlı devleti, kurulurken Anadolu-da Türk Selçukîye devleti vardı. Fakat Avrupada ve Asyada hüküm süren Türk devleti yalnız bu değildi. Şimalde Karadeniz, İdil (Volga), Yayık (Ural) ve Hazar denizi boylarında Odesa (Hacıbey) den Aral gölü doğusuna ve cenubi Kafkasyadan İdil nehri kaynaklarına kadar uzanan, iki kıtaya kanat açmış, Anadolu'nun beş misli büyük bir Altınordu Türk devleti vardı. Kırım hanlığı ona bağlı idi.

Doğuda, Dicle ile Fıratın kaynadığı Erzurum Diyarbakır dolaylarından Afganistan ve Büllicistana kadar uzanan takriben şimdiki İranın yerinde de Türk İlhanlılar devleti bulunuyordu. Daha doğuda yani Türkistanda Çağatay hükümeti hüküm sürüyordu. Altınordu ve Çağatay devletlerinin doğu ve şimal semtlerinde birçok büyük ve küçük Türk kabileleri daha vardı ki bunlar ehemmiyetli devlet ve hükümet teşekkülleri yapamamışlardı.

Yukarıda saydığımız Türk devletlerinden Altınordu (1224 - 1391) daha kuruluşunda doğuda Akorda ve batıda Gökorda adıyla ikiye ayrılmış; Akorda Gökordaya bir müddet tabi bir hanlık halinde kaldıktan sonra birbirlerine düşman olmuşlar ve didişmeğe başlamışlardı. Bunlar nihayet, 1370 de Çağatay devletine Uluğ beyi olan Timurun öldürücü bir darbesile yıkılacaklardı.

İlhanlılar devleti de Calayır, Beni Muzaffer, Seridarlar, Kertler ve Tugattimurlılar diye parçalara ayrıldığından, nihayet Timur tarafından ilhak edeceklidir. (Bu devletler 1245 : 1411 arasında yaşamışlardır).

1227 de kurulan Çağatay devleti, 1370 te Timur'un eline geçmiş ve 1501 tarihine kadar Timur hanedanı tarafından idare olunmuştu. Nihayet o tarihte Altınordudan kitle halinde gelen Özbekler bu hanedanı devirerek onların yerine kendileri geçtiler. Tabloyu tamamlamak için, cenup batı Kafkasyada şimdiki Gürcistanda Gürcülerin, Karadeniz doğu cenup sahilinde yani Trabzonda, İstanbul ile Trakya ve Selânikte Rum ve Bizans imparatorluklarının bulunduklarını söyleyelim.

Selçuk devletine gelince, o da yine Türklerden zor gördüğünden Türkistandan İran taraflarına Selçuk Beyin idaresinde hicret eden eski «Bekak» adlı büyük bir Türk aşireti tarafından kurulmuştu. Yüz yıl yaşadığı rivayet edilen Selçuk Beyin Arslan, Mikâil ve Musa adındaki oğulları Buhara ve İran dolaylarını zaptetmişlerdi. Mikâil'in, Selçuk devletini asıl kuran oğlu Tuğrul, Kerman ve İrandan maada Kafkasyayı ve Anadolu'nun bir parçasını fethederek Trabzon yakınlarında doğu Roma imparatorluğunun bir ordusunu bozmuş ve bu suretle devletini kuvvetlendirmişti.

Tuğrul'un vefatında Selçuk devleti başlıca İran, Rum ve Kerman Selçuk hükümetlerine ayrılmış, Rum Selçuklularının beşken-di Kenya olmuş, kılıç adlı bir hükümdarları Anadolu'nun bir kısmını fethederek Sultani-rum lakabını almış ve Haçlı ordularını mağ-lûp etmişti.

Fakat ardı kesilmeyen Haçlı seferleriyle mütemadi mücadele yüzünden yıpranan Rum Selçuk devleti nihayet Tatarların dıştan tazyikleri ve haris serdarların içten tahrikleriyle inkıraz bulurak onun yerine, yine Orta Asyadan gelen büyük bir Türk kabilesinin kurduğu yepyeni Osmanlı devleti geçmişti.

Görülüyor ki Türk kabile veya devletleri, bütün tarih boyunca, hemen daima birbirlerine musallat olmuşlar, sonu gelmeyen kavgalar yüzünden zayıf düşmüşler ve neticede hükümet teşekkülleri itibarıyla inkıraz bulmuşlardır. Fakat esasen nizam ve itaatse-ver olan Türk milleti daima canlı, kuvvetli, ve hükümet teşkiline müstait ve kabiliyetli kalarak yeni hanedanlar türemesiyle yeni hükümet ve devletler kurabilmiş ve bu suretle daima ayakta kalabilmiştir.

Netekim, yukarıda söylediğimiz gibi, Anadolu'da Rum Selçuk devletinin inkırazı üzerine onun toprakları bir takım beyliklere ayrılmış ise de yine orta Asyanın Altay (veya Altındağ) dolaylarından Cengiz istilâsının tazyikiyle 13 üncü asrın ilk çeyreğinde Türkistanda Mahan üzerinden Ahlat'a, oradan doğu Anadolu'da Erzincana ve nihayet batı Anadolu'ya gelerek 15 inci Selçuk hükümdarı Alâaddin Keykubad tarafından kendisine Domaniç ve Ermeni yaylaklarıyla Söğüt kışlağı verilmiş olan «Kayı Han» adlı Türk kabilesi yeni bir Osmanlı devleti kurarak bütün Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları-

na şamil koca bir Osmanlı imparatorluğu yaratmak kudretini göstermişti.

Tarih der ki Orta Asyada, Cengiz zulüm ve tazyikinin zeval bulduğu zannı üzer takriben 50000 nüfuslu olan Kayı Han kabilesini ikamet ettiği Erzincan dolaylarını Halebe ve buradan Fırat üzerinden tekraz Orta Asyaya sevk etmek isteyen Süleyman Şah eğer Fırata adıyla düşerek boğulmasaydı ve bunun üzerine onun oğulları Ertuğrul ile Dündar, diğer kardeşleri Gündoğdu ve Sungurtekin'den ayrılarak kabilenin yarısını (dört beş yüz çadır halkı) Anadolu dönmemiş olsaydı Osmanlı İmparatorluğu kurulamayacaktı.

Bu hüküm, şu noktadan doğru olabilir. Kayı Han kabilesi yeni Müslüman olan Türk kan ve vasıflarını tamamiyle muhafetmiş, Acemleşip Araplaşmamış yani hiç zulmanmış ve değişmemiş olduğu için, Rum Selçuk devletinin çürümüş bünyesine şiddetli bir telkîh tesiri yaparak onun yıkıntılar üzerinde yepyeni, canlı ve kudretli bir devlet kurabilmişti.

Selçuk devletinin ayrıldığı iç ahlâk tazyikleri bozuk müteaddit beyliklerden birisi, dışarıdan taze bir kuvvetle gelen Kayı Han kabilesinin yaptığı işi başaramıyorsa Selçuk devletinin enkazı üzerinde belki derece muazzam bir bünye ve bir bina kurmak kabil olamayacaktı.

Kayı Han kabilesinin dışarıdan gelen taze bir Türk kabilesi olması yeni Osmanlı devletinin kurulmasında (1299) o kadar kuvvetli bir etkil olmuştur ki bu devlet bu sayı de 621 yıl bidar olmuş ve ondan sonra yepyeni Türkiye Cumhuriyetini doğurarak Türk milletini tam bir esaretten kurtarabilmiştir.

H. E. ERKİLET

Felsefe ve Milliyetçilik

Yazan : Peyami SAFA

Bütün felsefe tarihinde, hayatı izah eden ve birbirine zıt iki fikir görünür. Bunlardan biri canlı varlığı asız maddenin fiziko - şimik hâdiselerine irca eder. Hayat, maddeden ve u terkibeden atomların hareketinden müstakil bir prensip değildir. Felsefede mekanizm adını alan bu görüş, hayatın bütününi maddenin parçaları ile izah eder. Bunun zıddı olan fikre göre hayat maddeden ayrı bir prensiptir ve fiziko - şimik unsurlarına irca olarak izah edilemez. Hayatın bütünü ile onu terkibeden madde unsurları arasında öyle karşılıklı bir münasebet vardır ki parçalar bütüne bağlı olarak varolamazlar. Hayat bir maddenin hareketine benzemez. Makine parça, bütününden ayrı da mevcut olduğu halde, canlı varlıklarda, melâ ağaçta yapraklar ancak ağaçla beraber yaşayabilirler. Felsefede vitalizm adını alan bu görüşe göre parçaların hayatı bütünün hayatına tabii, parça bütünün emrindedir.

Minnacik atomlardan koskocaman güneş sistemine kadar her varlık topluluk association halindedir : hücre, bir yaprak, bir ağaç, bir insan ruhu, bir aile, bir kilise, bir senfya, bir ilim cemiyeti, bir millet... her birer topluluktur; her birinin parçaları, iş bölümü ile, ayrı ayrı, ancak da birbirine zıt fonksiyonlara ahiptirler; fakat her topluluğun kendi bütünü, parçalarına müşterek bir birlik veçhesi verir. Bir uzviyetin unsurları da, ne kadar çeşitli ve birbirile kadar mücadele halinde olursa olsun, bütünün hayatına yardım eder ve bütünün emrinde, onun hayatını muhafazaya ve idameye çalışır.

İlimlerin yeni buluşları parçaların bütüne giden mekanist görüşten ayrılmağa, bütünden parçalara giden vitalist görüşe sarılmaktadır. Gramer-bile eski Yunan ve Roma zamanlarındanberi cümle teşkiline yarıyan unsurların, isim, sıfat, zamir ilâh... gik kelime bölümlerinin tasnifile başıyan eski tahlilci usul terkedilmiş ve yerine Alfred Brunot, Meillet, Venedes gibi en büyük lisaniyatçıların beşşiri oldukları terkipçi usul gel-

miştir. Yeni gramer, kelime parçasından cümle bütününe (sintaksa) değil, cümle bütününden kelime bölümlerine giden bu terkipçi usulü kabul eder. (Yeni bir gramer metodu hakkında lâyiha - Ahmet Cevat Emre - Maarif Vekâleti neşriyatından).

Psikoloji de klâsik tahlil ve tasnif metodunu terketmiştir. Gerek Behaviorisme, gerekse Gestalt ve synthèse psikolojileri, şuurlu ve şuursuz her ruh vakiasının bir sentez (terkip) mahsulü olduklarını ve ruh hayatının hiç bir yerinde unsurlara varılmadığı için ruh hayatında sentezin mutlak bir kanun sayılması lâzım geldiğini belirtirler. Bu ruh bütünleri, daima, parçalarını teşkil eden ruh unsurlarının yekûnundan fazla ve başka bir şeydirler. (Dwelshauvers'den M. Şekib Tunc'un tercüme ettiği Psikoloji - Maarif neşriyatından).

Hekimlikte de insan vücudu denilen çapraşık ve mürekkep varlığın bütününe ait şartları ihmal ederek hep parçalar, tahlil unsurları üstünde kalan eski metot yıkılmaktadır. Alexis Carrel'in L'Homme cet inconnu... isimli meşhur kitabı, Paul Tournier'nin Médecine de la personne gibi eserlerle büyük bir inkılâp hareketi doğurmuş, Pariste insan vücudunun bütününe ait vasıfları araştıran yeni bir enstitü açılmıştır.

Sosyolojinin ve biyolojinin de esasen bu topluluk bütünlerine dayanan ilimler olduğunu evvelki makalelerde izaha çalışmıştık. Artık bütünün vasıflarını ve şartlarını parçalarda arıyan klâsik tahlil metodu yerine her ilim şubesinde ve felsefede mecmu heyetlerin, toplulukların, bütünlerin kanunlarını arıyan ve inceliyen, terkipler üstünde düşünen yeni usuller hâkimdir.

İçtimai inkılâplarda da bu görüşün zaferlerine şait oluyoruz. Cemiyetleri fertler arasındaki riyazi topluluktan ibaret sayan ve «ekseriyet» gibi kemmi bir prensipe dayanan ferdiyetçi liberalizmin mekanik görüşü yıkılıyor; cemiyetlerin makine gibi parçalardan kurulan ve insan iradesile vücut bulan suni varlıklar değil, uzviyet gibi bütü-

nü ve parçaları aynı zamanda teşekkül eden, parçaları bütünün emrinde ve istikametinde gelişen tabii varlıklar olduğu anlaşıldığı için, geçen cihan harbindenberi yapılan inkılâpların hepsi tek şefli, tek partili ve totaliter bir cemiyet bünyesi doğurdular. Bu harb içinde liberal demokrasilerin de resmen bu bünyeye doğru istihale ettiklerini, harbden sonra daha temelli bir inkılâp geçirmek yoluna girdiklerini görüyoruz.

Bilhassa cemiyetlerin hayatında mekanist görüşün tam bir iflâsa yuvarlandığına zerre kadar şüphe yoksa da felsefi sistemlere has olan mücerret mefhumları daha ihtiyatlı kullanmaktan alınacak dersler ve faydalar da yok değildir. Hakikatte mekanizm ve onun antitezi gibi görünen eski ve yeni vitalizm arasındaki zıddiyet zahirdir. Çünkü mekanizmin bütün prensiplerini kabul eden vitalizm, onu ihtiva etmek suretile aşmıştır: Hayat hâdiselerinde fiziko - şimik unsurların rolünü bittabi inkâr etmez; bunların faaliyetile hayat arasındaki sıkı münasebeti elbette kabul eder; fakat hayatın bu unsurlardan müstakil bir prensip olduğuna inanır. Şüphesiz insan vücudu bir makineye benzer; fakat makineden ibaret değildir; onu işleten hayat cevheri, hücreye varıncıya kadar en küçük parçasının bile varlık şartıdır. Fonksiyon bakımından makineyi andıran ve mekanistleri haklı çıkaran insan vücudu, hayatın prensipi ve mahiyeti bakımından onların izahını kifayetsiz bırakmaktadır. Bu boşluğu vitalizm doldurmuştur. En büyük mekanistler de bunu kabul ederler. Meşhur Claude Bernard der ki: «Eğer vitalistler canlı varlıkların kaba maddede bulunmayan ve kendilerine has tezahürler gösterdiğini iddia ediyorlarsa onlarla beraberim. Filvaki ben de kabul ederim ki hayat tezahürleri yalnız fiziko - şimik hâdiselerle izah edilemez.» Intr. à l'ét. de la méd. exper. 2 ncı parti, beşinci fasıl. Böylece mekanizmi de içine alarak onu aşan vitalizm bir nazariye ve bir antitez olmaktan çıkarak tam ve kusur-

(Arkası 11 inci sayfada)

KOKUSU

I

KÂBUS

Beyaz tuvaletli genç kızlar, zarif bir kugu sürüsü gibi, bahçede oradan oraya hep birlikte koşuyor, gelenleri karşılamakta, ağrlamakta kusur ve ihmal göstermemek için bütün nezaket ve incelikleriyle âdeta uçuşuyorlardı. Davetliler büyük taş binanın önündeki kumlukta, merasimin başlamasını sabırsızlıkla bekliyorlardı.

O gün mektepte, diploma tevzi merasimi vardı. On beş genç kız mezun olmuştu. Hepsı beyaz uzun eteklerle, canlanmış birer manolya gibi temiz ve cazip görünüyorlardı. Merasime mektep müdürünün kısa bir nutku ile başlandı. Mezunlardan biri, uzunca, heyecanlı bir veda hitabesi söyledi. Sonra hepsi birer kırmızı kordelâ ile süslenmiş diplomalarını aldılar. Hocalarına sarılarak öpüştüler. Küçük bir koro bu merasime biraz ses ve neşe katmak için bir kaç parça okudu.

Ekserisi kadın olan bu kalabalık arasında iftihar yaşları döken süslü anneler, boyalı ablalar ve nihayet genç kızları yakından seyretmek için, davetliler arasına katılmış yabancı erkekler vardı. Mektebin bütün ikinci devresi bu merasimde hazır bulunuyor, onlar da misafirleri ağrlamakta kusur etmemeğe çalışıyorlardı.

Havada, bir çok yabancı dillerin birbirine uymaz ahenginden örülmüş bir ses uğultusu, kulakları hırpalıyarak dalgalanıyordu. Çocuklarını bu müesseseye vererek, şimdi onların diploma merasiminde bulunan anneler, babalar bahtiyardılar. Senelerdir bugünü beklemişlerdi. Kızlarının, yabancı ülkelere gelmiş papağanlar gibi başka bir lisanı kolaylıkla konuşabildiklerini görerek mesut oluyorlardı. Hepsı muallimlere tekrar tekrar teşekkür ediyor ve onlara borçlu oldukları şeyleri sözlerle anlatamamaktan doğan bir esfle başlarını sallıyarak minnetlerinin derecesini ifadeye çalışıyorlardı.

Davetliler muallimlerin ellerini birer birer sıkarak ayrılırken genç süslü bir kadının mektep müdürüne yaklaştı. Yeşil tahrılar arasında salınan genç mezunları göstererek;

Yazan: Münife BARAN

— Oh dedi, rica ederim. Güliz'i de bunlar gibi yetiştiriniz.

Evet Güliz de onlar gibi yetişmeli idi. O da modern genç kızlar gibi biraz piyano çalmalı, spor, şan yapmalı ve bir yabancı dili papağan gibi konuşmalı idi. Güliz'in annesi, mektebin muallimleri olan ihtiyar kızlara, hemen her ecnebiye karşı duyduğu derin bir beğenme hissile bağlı idi.

Güliz dört senedir burada idi. Daha bu mektebe ilk geldiği gün, yabancı bir hava ciğerlerine dolarak onu üşütmüştü. İlk okulun sıcak aile yuvasından sonra burasını ne kadar yadırgamıştı!

Orada ona, daima başını yukarıda ve dik tutacak şeyler söylerler, minji mini göğsünü iftihadan kabartacak hikâyeler anlatırlardı. Şimdi burada onların hepsi kaybolmuştu. Artık yabancı milletlerin üstünlükleri, yabancı ve uzak kıtaların büyükleri, medenilikleri, bazan bir hikâyeye gizlenerek, bazan bir şiir edasına, bazan bir ders ciddiyetine bürünerek sunuluyordu. Ders aralarında talebe ile yakın bir arkadaş gibi kolkola, bazan itişip kakışarak ve hattâ öpüşerek dolaşan muallimler; uzak ülkelere, masal dünyalarının aşkını ruhlarına akıtmaya çalışırlardı.

Fakat bütün bunlardan ürperenler de oluyordu. Güliz, bu yabancı dostlukların ve her vesile ile adı geçen yabancı büyükler mahşerinin ortasında çırpınarak tutunacak yerler aramak istedi: Bir tatil günü eve geldiği zaman annesine, ruhunun tahlil edemediği garip huzursuzluğunu acemi cümlelerle anlatmaya çalıştı. Annesi:

— Haydi maskara diye cevap verdi. Dersler ağır geldi galiba! Fakat biz seni orada okutmak için düşün ki ne kadar masrafa katlanıyoruz. Baban ve ben mektebinden çok memnunuz. Bir daha şikâyet ettiğini duymıyayım! Sen orada tam bir ecnebi gibi yetişeceksin.

Güliz, bir daha şikâyet edemeden ve ilk

seneler, içindeki bu ezanın sebebini anlamadan yaşadı. Zaman ilerledikçe müthiş, manevî bir yalnızlık içinde ruhu eziliyor, acıyordu. Arkadaşlarının çoğu da yabancı idiler. Araları derin bir uçurumla ayrılıyor-du. Gülizin kendi gibi bir kaç arkadaşı daha vardı. Ara sıra mektebin bahçesinde, bir köşede toplanarak birbirlerine boşalmak isterler, fakat söylemek istediklerinin hiç birini ifade edemeden, daha çok dolarak ayrılıyorlardı.

Seneler geçtikçe birçok şeyler öğreniyorlardı. Lâkin bütün bu öğrendiği şeyler Güliz'i daha büyük bir karanlık içinde eritiyordu. O da ara sıra bazı arkadaşları gibi yabancıların üstünlüklerine hayran olur; hattâ, böyle mazisi ve serefi asla söylemeyen bir millete mensubolduğundan utanırdı. Sonra müthiş bu azap ile, ilk okuldan ve bu memktepteki bazı derslerden kafasında kalan bilgileri bir araya toplar, acı bir pişmanlıkla içi parçalanırdı. Lâkin bu nedamet de ekseriya çok kısa sürerdi.

Ona daha pek küçükken, bir kaç büyük kahraman ve bir çok ateşli hikâyeler anlatmışlardı. Fakat senelerden sonra hafızasında zulüm ve dehşetle dolu bir mazi ile ancak bir iki büyük isim kalabilmişti. Şimdi burada o büyük isimler bile garip bir iş-tifham halesile kuşatılıyordu: Acaba? Gerçi bu mektep de diğer okullar gibi her milli bayrama koşar, nümayişler yapardı. Lâkin bunlarda, sahtelik, zorakılık ve en feci gizli bir istihza havası dalgalanırdı. Gözlerde, dudaklarda beliren bu istihza ancak binde bir kelimelendir. Burada esasen hiç bir şey açıkça söylenmez, bir dua gibi fısıldanır ve sarı bir hastalık gibi aşılınırdı.

Güliz ikinci devreye geçince bu hisler biraz daha şekil ve ruh alarak billûrlaştırılar. Küçük başını dolduran bütün bilgiler, onun ve onun mazisinin hiçliğini, zavallılığını haykırıyordu. Ruh müthiş bir isyan ile yanarak günlük gazetelere, mecmualara ve mektep kütüphanesindeki kitaplara koştuğu olurdu. Fakat bunların hiç birisi onun yanık ruhuna bir damla şifa akıtamadan hafızasından silinirdi. Çünkü kendine ait her iyi şey onda

mutlaka bir istifham ile kıvranıyordu. Senelerdenberi, okuduğu kitaplar, dersler, piyano tuşlarından çıkan nağmeler, herşey herşey onu benliğinden kopararak, boşluk içinde, her an düşmek tehlikesiyle başbaşa bırakmıştı. Hattâ bazı genç kızlar tamamen yabancılaşarak kendi varlıklarını küçüksemeğe başlamışlardı. Belki onlar ruhan müsterihtiler. Fakat Güliz sadece müthiş bir boşluk içinde, öyle hiç bir yere tutunamadan çırpınıyordu. Azabının dehşetini babasına anlatmak için, perişan cümlelerle uzun bir mektup bile yazdı. Lâkin babası annesine ve muallimlerine itaat emreden bir kaç satırlık mektuba kızını bu derin boşlukta istinatsız bıraktı.

İkinci devrede arkadaşları biraz daha canlanmış ve hareketlenmişlerdi. Hattâ senenin son dersinde telebeden biri :

— Fakat, demişti, babam diyor ki: Bizim de pek büyük kahramanlarımız, şerefli hâtıralarla dolu, zengin bir mazimiz, âlimlerimiz, şairlerimiz, sanatkarlarımız vardır.

Muallim, âdeta isyana benzeyen bu cümleler karşısında bir an sarsılmış; sonra, Gülizi her zaman en ufak bir şey söylemekten meneden o zalim istihza dalgası bir tebessümle bürünerek yüzünde dolmuştu:

— Evet demişti, var. Fakat neden tahsil için bizim memleket ve başka ülkelere koşuyorsunuz? Niçin zenginleriniz çocuklarını bizim mektepte okutmak için âdeta birbirleriyle yarış ediyorlar?

Senenin en son dersinde söylenen bu sözler Gülizi ruhunun en ince tellerine kadar dondurmuştu.

İşte bu diploma merasimi günü de aynı ruh ezasını aynı ürpermeyi duymuştu. Bu mektebin en eski mezunlarından yaşlı bir kadın merasimin sonunda:

— Bugünkü medenî hayatımızın büyük bir kısmını bu mektebe, bu mektebin rehberliğine borçluyuz demişti.

Onu herkes alkışlamıştı.

O yaz da Gülizi kampa vererek annesi, babası seyahate çıktılar. Genç kız bütün yaz, hemen hepsi ecnebi olan arkadaşları içinde kendini büsbütün zavallı ve hakir hissederek eridi. Bilhassa muallimin son çereste söylediği sözler ve eski talebenin hazin itirafı onu çıldırtıyordu. Demek hakikaten bir hiçtik! Mazimiz ve belki istikbalimiz bomboştur. Ve daima böyle başkalarına hayran kalacak, başımız her yerde ağır bir minnet duygusuyla eğilecekti.

Bütün yaz, okuduğu şeyler ondaki ruh boşluğunu dolduramadı. Seneler çocuğun ruhunu öyle boşaltmış ve beynini öyle işlemişti ki, her şey içinde müthiş bir şüphe uyandırıyor ve yersiz şeyler için övünmenin utancı kalbini sıkıyordu.

Bu hislerin artık dayanılmaz birer azap halini aldığı zamanlar yine mektepler başlamış bulundu.

II UYANIŞ

O sene mektebe yeni bir öğretmen gönderildi. İlk zamanlar mektebin muallimleri onu yadırgadılar. Sonra alaya almak istediler. Fakat ondan, etrafa dağılan öyle bir kudret havası vardı ki aradan az bir zaman geçtikten sonra bu ateşli gençten korkmak lâzımgeldiğini anladılar. Ve bütün nefretlerini bir hürmet perdesi altında gizliyerek, zararsız bir hale getirmeğe çalıştılar. Fakat o daha ilk geldiği günden itibaren buranın havasını zehirliyen kokuyu sezmişti: Mektebi dolduran müthiş bir «Günlük kokusu» vardı. Her muallim bir buhurdandı. Senelerdenberi tüten, kokusile minj mini başları sersemleterek mesteden ve için için zehirliyen birer buhurdan...

Talebeler ilk günler ondan çekindiler. Zira, diğerleri gibi lâubali olmuyor, tam bir ciddiyetle ders yapıyordu. Fakat zaman ilerledikçe birçokları başlarından zehirli buharları atarak etrafına üşüştüler. O sanki bir ışıktı. Mektebin loş, rutubetli havasında belirliveren, pırlıtsı yüreklere kadar işleyen bir ışık! Talebenin çoğu, evvelâ şuursuzca, pervaneler gibi ona koştular. Fakat sonraları büyük bir imanla ruhları temizlendi.

Öğretmenin her dersi onları sarsarak kendilerine getiriyordu. Kimseden çekinmeden, neler neler söylemiyordu! Çocukların gözleri önüne yüzlerce asır evvelere kadar uzanan muhteşem bir mazi seriyor, istikbale bürünecek en doğru yolları gösteriyor, onlara birçok kendi büyüklerini, kendini kahramanlarını anlatıyor, şaheserleri okuyor, gösteriyordu.

Derslerde belki muayyen bir program bile takip etmiyordu. Her şeyden evvel, benliklerinden kopmaları kazanmak lâzım geldiğine inanmıştı.

Yabancı çocuklar arasında büyük bir hoşnutsuzluk başgöstermişti. Hiç biri, kendi milletinden başka milletin büyüklüğüne inanmayan ve bunu yüzlerine açıkça söyleyen, söylediklerini tarih vesikalarıyla ispat eden bu öğretmeni sevmiyorlardı. Ondan ürküyorlar, korkuyorlardı. Artık derslerde memleketin sahibi olan çocuklara alaycı gözlerle bakamıyorlar, hattâ başlarını öne eğerek susmağa mecbur oluyorlardı.

Güliz, bu öğretmene inanıp inanmamakta çok mütereddit kaldı. Onu, ruhundaki boşluk, beynindeki eza ve içini kemiren büyük istifham hâlâ sarsıyor, eziliyordu. Kalbi bütün bu iyi ve güzel şeylere inanmak ihtiyacıyle titrerken beyninde zehirli bir sual hep: Acaba? Acaba? diyordu. Bu «acaba» lar onu büsbütün hırpalıyordu. Ruhunu iki ateş arasında, hiç bir şeye karar vermeden başı sonu olmıyan düşüncelerle boğuluyordu. Yeni öğretmene inanmak, bütün kalbile inanmak istiyordu. Fakat ya eski muallimlerinin dedikleri, senelerce beynine hâkettikleri şeyler doğru ise?

Ya aldanırsa? Evet, boş, vâhi ümitlere kapılarak aldanmak istemiyordu. İçinde siyah bir yılan gibi kıvranan şüpheyi yenmek, fakat aldanmamak istiyordu.

Genç öğretmenin her dersi, onu sarsarak başındaki günlük buharlarından bir kısmını daha savurdukça kâbus hafifliyordu. Fakat hâlâ içindeki akrep, şüphe zehirlerini akıtmakta devam ediyordu.

Beş altı ay süren, uzun, buhranlı tereddütlerden sonra nihayet bir gün, senelerdenberi yüreğinde biriken bütün şüpheleri, üzüntüleri uzun uzun anlattı. Öğretmen onu dudaklarında şefkatli bir gülümseme ile dinledi.

O günden sonra aralarında büyük bir yakınlık başladı. Her hafta Gülize yeni bir kitap getiriyordu. onları okudukça yavaş yavaş genç kızın içindeki zehir azalıyor, şifa ve teselli buluyordu. Böylece tam bir buçuk sene her gün yeni bir iman hamlesile ruhunu tazelenir buldu. Artık günlük kokusu dağılmıştı. Şimdi onun benliğini ıtır yapraklarının ve fesleğenlerin temiz, şifalı kokusu sarıyordu.

Nihayet Güliz de mektebi bitirmiş, bütün sınıf arkadaşları gibi beyaz tuvalet giymişti. İnce bir limon çiçeği zarafetile dolaşıyordu.

Muayyen merasimden sonra kırmızı kordelâlı şahadetnamelerini almışlardı. Davetliler arasında, bu mektebin erkek kısmından mezun olarak tahsilini yabancı kıtalarda tamamlayan gözlüklü bir zat eski hâtıralarını anlatıyordu. O da tıpkı üç sene evvel söz söyleyen kadın gibi, memleketi medenileştirmekte hattâ yurda medeniyet sokacak ve yeni inkılâplar hazırlıyacak hayırlı evlâtlar yetiştirmekte en büyük rolü bu mektebin oynadığını söyleyerek bütün muallimleri minnet ve şükranla selâmlamıştı.

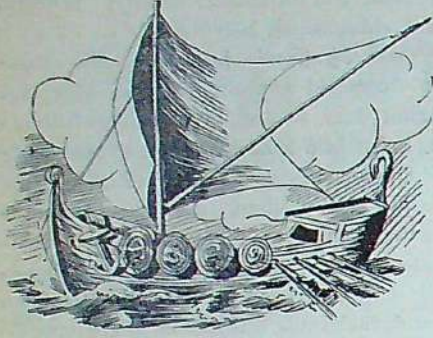
Bu sadık eski talebe, galiba epey de alkış toplamıştı. Fakat bu sözler Gülizin kalbinde, sızlıyan hiç bir iz bırakmıyordu. Artık genç kız ona ve onun gibilere acımak lâzım geldiğini öğrenmişti. Fakat içine sığmıyan bir heyecan, genç öğretmenin gözlerinden kuvvet alarak taşı :

— Aziz misafirimize ve pek muhterem beyefendiye sorarım: Acaba Türke her bir sahifesi destanlarla dolu zengin bir tarih kazandıran, İstiklâl Savaşında makineleri et ve kemikle ezen ve çok kısa bir zaman içinde hiç bir milletin yapamayacağı inkılâpları yaptıran, asırlar içinde meydana getirdiği medeniyet âbideleri hâlâ ayakta duran büyük Türk ruhunu bu müessese mi aşılarmıştır?

İhtiyar talebe taş kesilmişti.

Biraz evvel, bu vahşi ülkeyi medenileştirmekte rol oynadıkları için kendilerine teşekkür edilen bütün günlük buhurdanları başlarını eğmişlerdi.

Münife Baran

TURGUT PAŞA

Yazan : Nejdet Sançar

Türk üstünlüğünü ve kahramanlığını sulara, Barbaros Hayrettin paşa gibi hak-kile temsil eden ikinci bir deniz erimiz Turguttur. Usta Hayrettinin çıraklarından olan ve Türk adını Akdenizde onun kadar büyük bir ustalık ve bilginlik ile dolaştıran Turgut, suların, benzerlerini ancak Türk ırkında görebileceği eşine az raslanır kaptanlarındandır. O da Akdenizin kucağına korsan olarak atılmış, o da kâfir donanmalarına, adalarına ve sahillerine aman vermemiş, o da adı ve erliği önünde batılıları titretmiştir.

Turgut, Menteşalı bir çiftçinin oğludur. İlk gençliğinde ok atar ve güreşirdi. Daha o zamanlarda bile bahadırılığı ile tanınmıştı. Fakat onun yiğitliğinin parlaması, Akdenizin Türk sularına açıldıktan sonra başlamıştır. Üstün kahramanlığı ile az zamanda gemilere baş olan Turgut, hayatının sonuna kadar bu suların eşsiz kaptanı olarak dolaşmıştır.

Turgudun korsanlık hayatı pek şanlıdır. Akdenizin batı sularında, tıpkı Hızır Reis gibi, yıllarca kâfirlere kan kusturmuştur. Düşmanı her basışından sonra gücü artmış, nihayet yirmi beş parçalık bir donanmaya sahip olmuştur. Kâfirlere indirdiği yumruklar öyle idi ki, batılılar, Hayrettin paşadan sonra en büyük korku olarak Turgut adını tanımışlardır.

Barbarosun en namlı çırağı olan Turgut, bu şerefi, deniz çarpışmalarında gösterdiği kahramanlıklarla elde etmişti. Ustasile birlikte giriştiği savaşlarda, onun sevgisini ve takdirini kazanarak bahadırılık ve denizcilikteki değerini göstermişti. Koca Barbaros, korsanı kendisinden bile üstün tutarak «Benden daha yararlıdır» demiştir. Kâfirler eline tutsak düştüğü zaman duyduğu yeis de, Hayrettin paşanın, çırağı hakkındaki sevgisini gösterir : Turgut, gemilerini yağlamakla meşgul olduğu bir sırada basılıp hristiyanlara tutsak olmuş ve Cenevizde hapse konmuştu. Hayrettin paşa bu haberi duyunca donanma ile Cenevize geldi, Turgudu bırakmazlarsa bütün ellerini yakacağını İtalyanlara bildirdi. Bu ihtar Ak-

Bir yolcu bekliyorum

— Edip Ayel'e —

Bir yolcu bekliyorum sisler içinden
Bir yolcu ki yıllarca gözledim durdum.
Mevsimler geldi, geçti; yolcu yok, neden?
Ve sislerde hülyamı neden uçurdum?

... BEKLEMEK, durdurmaktır uçan zamanı.
Ve onda yavaş yavaş yıllar tadılır,
Bekliyerek yaşamak ne güzel ân!
BEKLEMEK; hayatımın kanatlarıdır...

Ne çıkar beklersem; ben ki yudum yudum
Beklemenin zevkini hep tadıyorum.
İçim bu zevkle sarhoş, dışım bunla şen.

Hayatta «belki!» kadar hoş ne var gerçek!
Belki aylar, belki de yıllar geçecek;
Yolcu bekliyeceğim, sisler içinden.

Dündar AKÜNAL

denize, ünlü korsanı yeniden kazandırmıştı.

Turgut, batı Akdeniz sularında hristiyanları yıllarca kırdıktan sonra, ustası Hızır Reis gibi, devlet hizmetine girdi. Kaptan Sinan paşa Akdenize çıkıp Turguda haber salmış, o da batı sularından gelerek donanma ile buluşmuştu. Donanmaların buluşmaları sırasında yapılan top şenliğinde Turgudun gemilerinin ateş üstünlüğünü gören Sinan paşa, korsanın yamanlığını iyice anladı. Bu buluşma Turgudu imparatorluğa kazandırdı. Devlete hizmeti kabul edip namı beylerle birlikte gelen korsana Karlıeli sancağı verildi.

Barbaros Hayrettin paşanın ölümünden sonra Türk donanmasına başlık yapabilecek en büyük kaptan Turguttu. Çünkü, denizcilikteki bilgisi, zekâsının üstünlüğü ve kahramanlığı ile Barbarosun eserini yürütecek ondan daha büyük bir kaptan yoktu. Fakat kötü talih, Hayrettin paşanın yıllarca şeref verdiği bu mevkî, onun yaman, çırağından esirgedi. Türk milleti bu kahraman oğlundan tam olarak faydalanamadı. Talihin bu kahpeliğinin baş sebebi Türk soyundan olmıyan bir adam, sadrazam Rüstem paşadır. Mevkîleri para ile satan, çok rüşvet alan ve zekâsını daima şahsî menfaatleri için kullanan Rüstem paşa, Turgudu, hem kardeşine rakip gördüğünden, hem de Kaptan Peşalığı ele alırsa bir daha bırakmayarak kendisine engel olabileceğinden hiç sevmeydi. Onun için, Barbaros gibi doğru ve dik bir Türk olan çırağını her zaman kötülemiş,

sığıntısı olduğu milletin bu öz çocuğuna karşı çok haksızca hareketlerde bulunmuş-tur. Bu yüzden koca Turgut gücendirilmiş, Türklük kaybetmiştir.

Kanuni, Trablusu ele geçirmeğe karar verdiği zaman, bu işi yapabilecek tek adamın Turgut olduğunu düşünmüştü. Fakat Turgut o sıralarda devletin buyruğunu dinlememiş bir durumda olarak batı Akdeniz sularında dolaşıyordu. Karlıeli sancağında bulunurken bir Venedik gemisini basarak içindekileri kılıçtan geçirmiş, yapılan şikâyet üzerine İstanbul'a çağırılınca, Rüstem paşanın, hakkındaki düşüncelerinden dolayı tehlike sezerek batıya doğru yelken açmıştı. Padişah bu halden kendisine incinmiş bulunuyordu. Lâkin, Trablusun zaptı işi ortaya çıkınca, Kanuni, Turgudu bağısladı. Kendisine bir altın kılıç ile bir de Kuran gönderdi, vazifeye çağırdı. Trablus ele geçirilirse beyleybeyliği Turgudun olacaktı. Padişah, Sinan paşayı 120 parça kadirge ile gönderirken kumandayı Turguda bırakmıştı. Koca Reis, devletin donanmasını dilediği gibi kullanarak Trablusu az zamanda ele geçirdi. Kanuni'nin isteği yerine getirilmişti. Fakat verilen vazifeyi ustalıklı yapan Turgut yine haksızlığa uğradı. Sinan paşa, Trablus beylerbeyliğini başkasına vererek Turgudu yeniden gücendirmişti.

Türk soyundan olmıyanların Turguda yaptıkları haksızlıklar bununla da bitmedi. Kanuni, Turgudun yaptığı büyük hizmetlere

Yolığ Teğın

Yazan : Hüseyin Namık ORKUN

karşılık olmak üzere kendisine Cezaire beylerbeyliğini kaptanlık ile vermişti. Padişahın bu kadirbilirliği Rüstem paşanın hilesi ile yarıda kaldı. Sadrazam, Turgudun beylerbeyliği istemediğini söyleyerek Sultanı kandırdı. Menteşalı korsan, yine Karlıeli sancağında bırakılmıştı. Nihayet Turgut sefere çıkan padişaha bizzat rica ederek bu beylerbeyliği elde etti.

Turgut, kendi milletinden olmıyanların hıyanetile Kaptan Paşalıktan uzakta bulunduruluyordu. Fakat denizlerde bir yerin zıptı gerekti mi Kanuni Süleyman, hemen Turgudu arıyor, kaptanlara ve serdarlara Turgudun sözünden çıkmamalarını buyuruyordu. Yani donanmanın hakiki kaptanı Turguttu.

Piyale paşanın kaptanlığı sırasında Malta seferine çıkıldığı zaman da aynı şey oldu. 150 parça gemi ile sefere çıkan donanmanın kaptanı Piyale ve serdarı Mustafa paşalar, Cezaire beylerbeyisi Turgudun buyruğunda idiler. Büyük deniz işlerinde Kanuni'nin bütün emniyet ve itimadı Turgutta olduğundan, kaptana ve serdara, eski korsanın fikirlerinden dışarı çıkmamalarını sıkı sıkı tenbih etmişti. Bu buyrukla yola çıkan donanma Maltaya vardığı zaman, Turgut henüz gelmemişti. Kaptan ve serdar, Malta kalesinin ele geçirilmesini Turgudun fikrile yapmayı kararlaştırdılar. Lâkin o gelinceye kadar boş durmamak için, limanın korunması için yapılmış olan santırma burcunun ele geçirilmesi işine giriştiler. Santırma kuşatmasının yedinci günü Turgut paşa gemilerle geldi. Paşa, girişilen teşebbüsü yerinde bulmadı. Malta kalesi alınmadan, burcun zaptının bir fayda vermiyeceğini söyledi. Fakat bir kere başlanmış olan kuşatma işine devam olundu. On yedinci günü son bir hücumla burca Türk bayrağı dikildi. Lâkin bu başarı, bir çok namlı erlerin şehitliği ile elde edildi. Türk donanmasının ruhu olan koca Turgut da bu kuşatmada başından mermi yarası aldı. Ağzından, burnundan ve kulaklarından birisidir. Ustası gibi, tarihimize bir halde yattı. Beşinci gün, son savaşı olan bu çarpışmanın şehidi olarak gözlerini yumdu. Akdeniz sularında geçen pek şanlı bir hayat yine o sulara sona ermişti. Ölüsü, beş parça kadirgasile Trablusa gönderildi ve orada gömüldü.

Turgut, milletimizin pek büyük çocuklarından birisidir. Ustası gibi, tarihimize bir Preveze armağan edememişse de, kahramanlıkta ve denizcilikte çağının en büyüğü olmuş, savaşlar kazanmış ve Akdenizde Türk adını Tanrı adı gibi dolaştırmıştır. Hayatının sonunda kazandığı şeref ise, Hayrettin paşanın ruhuna gıpta verecek kadar büyüktür.

Nejdet SANÇAR

Hakiki Türk her zaman milliyetperverdir. Eskiden de böyle idi.. Kendine güvenmeyen bir millet, efendiliğini duymamış olan bir insan hiç hâkim olabilir mi?.. Binaenaleyh bütün Asyadan Avrupanın ortasına kadar hâkimiyet kazanabilmek için her şeyden evvel kendine güvenmek, efendiliğini duymak ve duyurmak gerektir. Türk; düşkün olduğu, hâkimiyetini kaybettiği zamanlarda da efendiliğini unutmamış ve ilk fırsatta yine efendiliğine kavuşmuştur.

Türk milliyetperverliğinin Asyadaki ölmez âbidesi Orhun yazıtlarıdır. Bu yazıtların muharriri Yolığ Teğindir. Tolığ Teğinin kim olduğu hakkında malûmatımız yoktur. Adının sonunda teğın ünvanı olduğuna göre hanedan âzasından bir prens olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra yazıtlarda kendisinin Kül Teğinin atısı olduğunu yazmaktadır. Bu atı sözünün bir akrabalık ifade ettiğini, Yolığ Teğinin Kül Teğinin yeğeni veya başka bir akrabası olduğunu yazıtlarla uğraşan ilim adamları kabul etmiş ise de bu akrabalığın derecesi henüz taayyün etmiş değildir.

Son zamanlarda N. Kozmin adlı bir Moskof bu kelime ile uğraşmağa çalışmış, kelimeyi ata diye okuyarak sonraki Atabeğler adının ve vazifesinin eski izleri olduğunu zannetmiştir. Halbuki bu kelime ata değil atı'dır. Türk yazıtlarında ata sözünün geçtiği yerlerde çok vazih olarak ikinci a daima yazılmaktadır. (Bk. Suci yazıtı, satır 1) Burada ise t den sonra ı harfi yazılmış olduğuna göre bu sözü ata diye okumağa imkân yoktur. Bu Moskofun sözüne bir delil olmak üzere zikrettiği şu ibare de yanlıştır: ikinci kagan bolmuş erinç, oğlu atı kagan bolmuş erinç. Buradaki oğlu atı sözünü oğlüt diye okumak lâzımdır ve bu kelime oğlan'ın cemidir. Bu Moskofun bu cahilâne mütalâasına başka bir zat da bizim tercüme ettiğimiz İslâm Ansiklopedisinin ata sözünü yazarken iştirak etmektedir. (Bk. İslâm Ansiklopedisi tercümesi, cüz 9, ata maddesi, Köprülüoğlu Fuat).

Bize ebedi bir âbide bırakan bu Türk muharriri aynı zamanda Türk milliyetperverliğinin de en güzel bir âbidesini yaratmıştır. Aşağıda Yolığ Teğinin vücuda getirdiği âbideden Türk milliyetperverliğini gösteren bazı parçaları bugünkü konuşma tarzımızla kaydediyorum :

Türk Oğuz beğleri, millet işidin: Üstteki gök başımıza çökmediği, alttaki yer delinmediği takdirde Türk milleti senin ülkeni ve kudretini kim mahvedebilir?

Türk oğlu!.. Ceddinin 1200 sene evvel Asyada taş üzerine yazmış olduğu bu sözleri bugün de tekrarla ve unutma.. Hâkimiyet ve efendiliğin birinci şartı kendine güvenmektir.

Bilge Han yazıtının şimal tarafının 13 üncü satırında da Yolığ Teğın şunları yazmaktadır: Türk beğleri, Türk milletim... Bu yerleri bu suları terketmezsen Türk milleti sen kendin iyi günler göreceksin, yurduna (vatanına) gireceksin ve kedersiz olacaksın...

Hüseyin Namık ORKUN

Gürcüstan adı

Yazan : M. Fahrettin ÇELİK

Bizde hiç sürüşülmiyen ve tarih, coğrafya ve Türk bilik bakımından bilinmesi gereken nesnelerden birisi de, Gürcü adının çıkışı ve kimlerin bununla anıldığı ve Gürcüstan adile, eskidenberi, nerelerin tanındığıdır. Kafkasların batı güney bölgesindeki eski yerlilerin hepsine takılan bu (Gürcü) adını Türklerin islamlıktan önceleri de Kafkasların kuzeyinden (Kazar elinden) ve güneyinden (Azarbaycandan) tanıdıkları anlaşılıyor. Oğuzname ve Dede Korkut hikâyeleri gibi ulusal destanlarımızda Oğuzların hep «Gürcü kâfirleri» ile «Gürcistan ağzı»nda savaştıkları sık sık anlatılmaktadır. Bunun, Köroğlu hikâyeleri gibi eski koçaklık destanlarımızda bir yağ ve yağma bölgemiz, sevgi yolundaki halk hikâyelerimizde de güzeller yurdu olarak tanıtıldığını görüyoruz. (1) Alp Arslan ve Me-

(1) Ön Asya Oğuznamesine göre yazılan Bahrlensâb adlı bir kitaptan XVI ncı yüzyılda Bayburtlu Osman adlı birisinin göçürdüğü satırlarda, Oğuzların islamlıktan çok önceleri yani İsa'nın göğe çekildiği sıralarda Horasandan gelerek Aras ve Kür boyunda Kars ve Ani'ya yerleştikten sonra Gürcülerle savaşıp Tiflis'i alarak Şirvanda ki Küstasek ve Demirkapıyı aldıkları anlatılmıştır (Bak. Orhan Şaik Gökyay, Dede Korkut kitabı neşri. s. XXXIII - XXXIV). Dede Korkut kitabındaki IX uncu hikâyede de «Dokuz tümen Gürcüstanın haracı»nın Oğuzlar hanı Bayındur hana geldiği anlatılmıştır. Bayburt - Gence Ahıska - Van arasındaki bölgede yerleşen Oğuzların, hepsini (Kâfir, Gürcü) diye andıkları müslüman olmıyan komşularıyla yaptıkları savaşları anlatan Dede Korkut hikâyelerinden başka, Köroğlu boylarından — ki 12 kol, 40 boydur — birisi de yine bu bölgedeki Türklerin Köroğlu ile birlikte Gürcüstan'a «sefer = akın» ettiğini anlatmaktadır. (Gürcüstan boyu) adile anılan bir Köroğlu hikâyesinde Gürcüstan seferi için söylenen şu koçaklama (hamasi parça) çok önemlidir:

Seferim Gürcüstana

Benim ile göçen gelsin

Leke (korkak) girmesin meydana

Er dolusun içen gelsin

Güvensin özü özüne

Korku girmesin gözüne

Ecel gömleğin dizine

Öz eliyle biçen gelsin

Hanı koç Köroğlum hanı

Dost ile düşmanın tanı

Kılınç oluştundan kanı

Serbet edip içen gelsin.

Diyarbakır ve Elâzığ bölgelerinde

(Gürcü) demek (pek güzel) anlamına geliyor.

likşah gibi Selçuklu ve İzzettin Saldık gibi Saltuklu ve İldegez gibi Atabeğli han ve beğlerinden sonra Anadolu Selçukluları, Harzem'îler ve Cengiz oğulları ie Temür'ün ve sonra da Karakoyunlu, ve Akkoyunlu beğlerinin Kür ve Çaruk boyundaki savaştıkları Gürcülerle ilk olarak Yavuz Sultan Selim, Trabzon valisi ve şehzade iken, Çoruk ve Faş (Riyon) boyuna yaptığı yağma akınlarıyla Osmanlılar da tanışmış oldular; sonraları Kanuni çağından başlayarak 1830 da imzalanan Edirne muahedesine dek Gürcüstandan sayılan yerleri Türkiye'ye katarak idare ettik. İşte gerek adı geçen destanlarımızla ve gerekse sözü geçen Türk hükümdarları ve sülâleleri çağı tarihile uğraşanlar, sık sık (Gürcü) ve (Gürcistan) adile karşılaşmaktadırlar; bundan ötürü de bu adla anılan kavimlerin ve yerlerin nereleri olduğunu bilmek zorundadırlar. Halbuki kütüphanelerimizde bu yolda yazılmış bir eser olmadığı gibi, bir takım yerli ve çevrilme eserlerde de, sözü geçince verilen bilgi yanlış ve eksiktir. Biz, Dede Korkut hikâyelerinde ve ön Asya Oğuznamelerinden kalan parçalarda «Dokuz tümen Gürcüstan» diye gösterilen bölgeyi iyiden iyiye tanımak gereğiyle yaptığımız araştırmalarda elde ettiklerimizi tanıtmayı faydalı gördük.

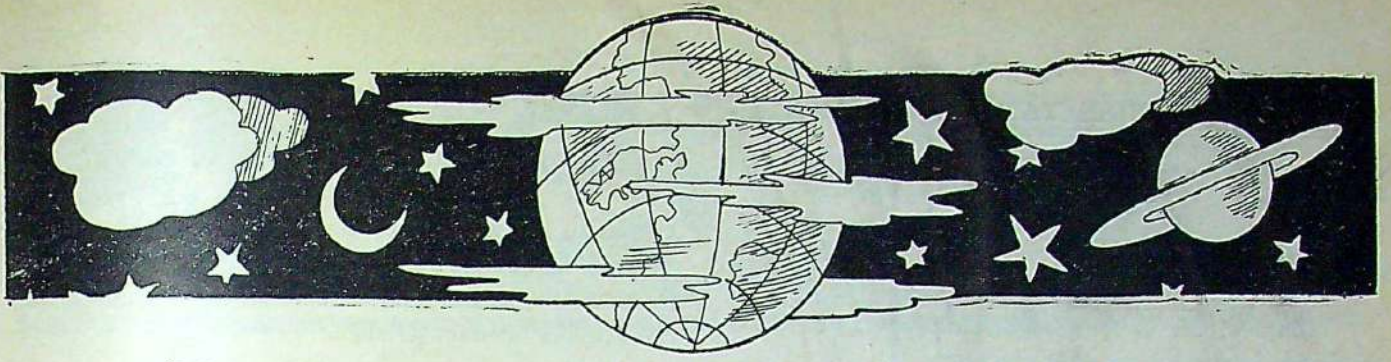
Gürcüstan adı bilindiği gibi, bir kavim veya kavimler adı olan (Gürcü) ve farsça yer, yurt, bölge demek olan (sitan) sözlerinden ibarettir.

Şekiden Erzincana, Apkazelin'den Pasen'e dek olan bölgedeki yerlere arapların (Cürzan) (Kamus-ül-Alâm), (Ekrâc) ve islâm eserlerinde bu bölgeye (Cürcüstan, Gursus-tan) (Amasya tarihi, c. II. s.51-53) denilmesinden anlaşıldığına göre, arapların (Cürz, Cürç, Kürç), İranlıların (Gürcü) ve eskiden bütün Türklerin söylediği gibi bugün de Ardahan Türkmenlerinin (Gurcu, Kurcu), Çoruk boyu yerlilerinin (Gurci), Terrekeme (Kara papak) ların (Gürjü) diye tanıdıkları ulusun adı, eski Kolk ve Kolşiden gelmektedir. Bugün (Asıl Gürcüstan) ve batıda bulunduğu (Sol Gürcüstan) da denilen Kutayıs çevresi yani Faş (Riyon) ırmağı boyu ehali Heredot'dan (M. Ö. 5. yüzyıl) önceleri Kolşî - Kolkhi ve yerleri de (Kolşid) diye anılıyordu; Çoruk ağzından Yeşilirmak ağzına dek uzayan Karadeniz eğrimsi bölgesi ile Çoruk boyu da pek eskiden (Kolşid, Kolk, Kolşer) adile tanınan Asyalı (Turanlı) bir kavmin yeri idi (Bak. Anabasis, IV. 8, 8, 9, 22, 24; V. 2, 1, 3, 2; VII. 8, 25). İşte birbirile kardeş olan bu orukların adındaki (Kolk - Kolş) sözü, sonradan Part (Arsaklı) lar, Sasanlılar ve sonunda islamlarca (Korkı - Curgı) ve (Gürc - Gürg), «ge» harfini söyleyemiyen araplarca

da (Cüre - Kürç ve Cürz) biçiminde söylenip, bugün de (Gürcü) olarak anılmaktadır. V inci yüzyılda Sasanlılara tabi olan Gürcüstan hanı Vaktang (446 - 500), (Gurg - Aslan) ünvanını taşıyordu ki, Gürcü tarihile uğraşanlar bunun (Gurg) farsça «kurd» ve (Aslan) Türkçe «Arslan» sözlerinden ibaret olduğunu yazarlarsa da, her halde, bu ünvanındaki (Gurg) eskiden (Kolk) olan ülkenin adının o çağdaki söylenişi olsa gerek.

Bu ön Asya Kolkları gibi, Orta Asyadaki ve Aftalitlerle ve onlardan sonra Afganistan ve Hinde hâkim olan (Kalaç - Kalk) (Khallukh, Karluk, Khalzac, Khale) Türklerinin bir kolu da Nadirşah çağında Afganistanda (Kolki) ve (Kaleci - Kılci, Gulzai - Gilzai) biçiminde andaştır (Tarihi cihan-küşa gibi bütün Nadirşah sefernamelerinde bunlar yazılıdır). Türk olan (Kolki - Kalk) ların adının, zamanla (ka ların ge ve ce - ze) ye çevrilmesiyle incilmesi gibi, ön Asyalı ve Turanlı olan (Kolş - Kolk) ların da adı, döne dolaşa, (Gurcu) ve (Gürcü) biçimine girmiştir; bunun böyle olduğunu gösterecek yazılı kaynak ve delillerimiz yoksa da, şu (Karluk - Khallukh) (Kolki) adı gibi, bir çok Türkçe ve Türkçe ile soydaş dillerde bu gibi sözlerin kalından inceye doğru olan bir değişimi, bu yolda en kesin inanı bize vermektedir.

Milattan önceleri Urartu'larla birlikte yukarı Dicle, Fırat ve Aras boyuna hâkim olan bir Turanlı Oruçun adı olan (Haldî - Khaldi) adı, Part (Arsaklı) lar çağında (Kalde aşık) ve Bizans eyalet teşkilâtında — ki merkezi Trabzon idi — Khaldea biçiminde kullanılıyordu; bugün de bu adın yaşadığını, Trabzon - Hopa Aras yerlileri olan Lazlar'ın Erzurum ve Kars yerlilerine «Khalde» demelerinden anlıyoruz. Bunun gibi İstrabondanberi tanınmış olan Ahıska ve Ardahan bölgesinin Gogaren adından ötürü bura yerlilerine — ki M. Ö. VII ncı yüzyılda Gagu adlı bir Saka beğinin adından çıkmadır — bugün de Gagavan denildiği gibi bunlarla yaştan olan eski İber adı da bugün İmer (İmer - et) biçiminde yaşamaktadır. İşte bu eşdaş veya yaştas adlar arasından eski (Kolk - Kolşî) nin büsbütün unutulmıyıp, bugün, (Gürcü) biçiminde yaşadığını öğrenmek hiç de şaşılabilecek bir keyfiyet olmamalıdır. Sonradan bu adı Avru-pahılarda (Georji) ve Ruslarca (Gruzin) biçiminde anılmıya başlamıştır. Bu adda eski kalın harflerin incelişinden başka bir (r - l) değişimini görüyoruz (bizim güreş güleş, küil - kür (Kültekin - Kürşad),... gibi). Başka bir yazımızda kendilerine Kartvel diyen Gürcülerin bu adla olan ilgileri ve Gürcüstanın yerini göreceğiz.

Zaman ve yılbaşları

Yazan : Emin Âli ÇAVLI

İkincikânunun birinci gece yarısı saat on ikiyi vurunca büyük sevinç ve neşe içinde yeni yıl tebrik edilir. Artık herkes yeni yılın başladığını, eskisinin tarihe ve hâtıraya karıştığını söyler. Hakikatte bu bir hayalden ibarettir. Hiç bir riyazi heyetî hâdise bu gecenin yarısında vukua gelmemiştir.

Bu gece ehemmiyetli hiç bir vakıanın hâtasını saklamaz. Arz güneş etrafında döner. Ve bu dönüşü bir başlangıç yoktur. Eğer muhakkak bir başlangıç aranmak isteniyorsa bunun, 21 mart veya 22 eylülde olması icabeder. Çünkü arzın mihverinin meyli bu tarihlerde güneşe karşı sıfıra düşer, güneş üstüva üzerinde bulunur ve arzın her tarafında gece ve gündüz müsavi olur. Arzın güneş çevresinde dönüşünün en riyazi noktası bu olabilir. Eski Türkler bugünü tayin etmişlerdi. Yıl bugün başlıyor, buna da yeni gün deniyordu. 1078 tarihinde büyük Selçuklilerden Celâlettin takvimi ıslâh ettirerek bugünü yılbaşı yaptı. Ve takvimi güneş yılı ile hesaplamağa başladı. Şimdi İranda bu takvim cereyan etmekte, yılbaşı nevrüz yani yeni gün diye tesmiye olunmaktadır.

Şimdi kullandığımız yılbaşına gelince, bu bir tesadüften ibarettir. Bazan bu yılbaşı İsa'nın doğumu ile karıştırılır. İsa'nın doğduğu gün ve hattâ yıl belli değildir. On hesaplar onun milât dediğimiz tarihten üç sene sonra doğduğunu göstermektedir. Hangi gün doğduğu ise büsbütün meçhuldür. Mamafih kilise itibari olmasına rağmen onun doğuş gününü tesbit etmiştir. Bu yirmi dört birincikânundadır. Yani bizim yılbaşı dediğimiz günden yedi gün evveldir. Akla yakın olan bu milât gününü takibeden ay yılbaşı olacaktır. Güneş yılı aylarının da hiç bir heyetî malikti. Bunları her sene intihabederlerdi.

bu olarak yaşarlar, yılbaşının sebebi anlaşılınca bunun İsa'nın doğumu ile alakası olmadığı görülür.

Yılbaşı milâttan 153 yıl önce Romalıların İspanyaya karşı açtıkları bir sefer esnasında başlamıştır. Romalı iki Cümhur reisine malikti. Bunlar her sene intihabederlerdi. Bu reislere konsül denirdi. Konsüllerin intihabı yılbaşında olurdu. Daha doğrusu yılbaşı konsüllerin intihap günü idi. Romada milâttan önce üç yüz yıllarında, mayısın birinde intihap icra olunurdu. Evvelce Roma, civarına inhisar eden mahallî bir hâkimiyete malikti. Siyasi hayat ve harb yazın şiddetini bulurdu. Konsüller Roma ordularına kumanda ettikleri için bu mahallî cidallerde mayıs intihabının bir mahzuru görülmezdi. Fakat Roma, büyüyor, İtalyayı zaptederek genişliyordu. Kartaca ile başlayan muharebeler Roma hudutlarını, Alpları ve Pireneleri aşmıştı. Bu uzak mesafelere konsüllerin zamanında yetişmeleri için yılbaşı marta çekildi. İspanyada ihtilâl başlayınca bu müddetin de kâfi gelmediğini gördüler ve yılbaşını ikincikânuna çektiler. İşte bizim yılbaşı diye tesit ve tebcil ettiğimiz gün böyle tesadüfler ile meydana gelmiş ehemmiyetsiz bir hâdise ile tekrarrür etmiştir. Onun hiç bir dinî mevkii yoktur.

İlkin güneş takvimini kullanan eski Mısırlılar acaba hangi ayı hangi sebepten dolayı yılbaşı yapıyorlardı? Arzın güneş etrafında bir kere dönmesi en küçük zaman taksimatını bile ihmal etmeyen bir intizamla hareket eder. Bu, üç yüz altmış beş gün ve bir günün 0,242216 sı tesbit olunmuştur. Bu kesri tahvil edecek olursak sadiselere kadar zamanın ölçülmüş olduğu görülür. Evvelce Mısırlı bu kesirleri bilmiyor; bir seneyi sadece üç yüz altmış beş gün kabul

ediyordu. Sonraları bu kesirlerin farkına varıldı. Küçük bir yanlışlıkla bir yılın muayyen günden altı saat fazla olduğu tesbit edildi. Halk böyle kesirli seneden anlamaz ve hoşlanmazdı. Vakıa küçük bir zaman için bunun ehemmiyeti yoktu. Fakat eski Mısır tarihi gibi üç bin senelik muazam bir devri işgal eyliyen bir zaman içinde bu küçük kesirler büyük neticeler verdi ve bin dört yüz altmış senelik bir devre zarfında aylar mevsimlere nazaran tamamilen mevkilerini değiştirerek kâmil bir devir icra ettiler. Kış ayları yaz ve bilmukabele yaz ayları da kışa gelmiş oldu. Yıl thot denilen bir ayla başlardı. Fakat Mısırın en mukaddes yılbaşı Nilin feyezani Şiroyi Yemeni yıldızının güneş tulûu istikametinde görülmesidir. Feyezani hâdisesi haziran ortalarında vukua geldiğinden ve yıldız üstüvadan on altı buçuk derece cenupta olduğundan güneşle aralarında kırk derecelik bir zaviye teşekkül edecek, fakat ikisi de ufukta tecelli edecektir.

Bir Mısır yılı hakikî yıldan altı saat kadar eksik olduğu için bu hâdise 1460 yılda bir kere tekrerrür ediyordu.

Bu yıldız gök yüzünün en parlak yıldızlarından biridir. Yakın günlere kadar batı tarafında görünmekte idi. Bu günlerde gündüz semasına geçmek üzeredir. O, Mısır semasında her yıl görünür. Fakat eski Mısırlı onu sabahleyin güneş tulûu edeceğine yakın görür, ve bu hâdise de Nilin feyezana ve yılbaşına tesadüf eylerse en mukaddes bir gün tebcil edilmiş olurdu. Bu yıldızın bu şerait altında görülmesine Mısır vesâikinde tesadüf edilmekte, bu suretle sağlam ve emin kronoloji cetvelleri çizilmektedir.

FELSEFE VE MİLLİYETÇİLİK

— 5 inci sahifeden devam —

suz bir hakikat sistemi haline gelir.

Parça bütünü emrinde olunca, sosyal topluluklarda bütünü vasıflarını hep millî müessese ve ananelerde görüyoruz: Lisan, estetik, ahlâk ilâh... Bugün millî karakterden mahrum hiç

bir içtimâî gurupa tesadüf etmiyoruz. Zevale mahkûm bir iki istisnasıla bütün siyasi birlikler, millî birliklerdir. Her yerde millî camianın hürriyet ve menfaatlerini fertlerinkinden üstün tutan idareler kuruluyor ve parçaları bütünü emrine veriyor. Bugün sonuna vardığımız ve herkesin anlaması için

mümkün olduğu kadar sadeleştirmeğe çalıştığım «İlim karşısında milliyetçilik» serisinden çıkan açık netice şudur ki, tarihin yaman bir tecellisi olarak, büyük dâvamız lehine, ilim, felsefe ve realite birbirine sarılıyor. İşte yeni dünya bu eşsiz ve güzel kucaklaşmadan doğmaktadır. PEYAMİ SAFA !

Sanat ve Teşvik

Yazan :
Edip AYEL

Müptedi bir genç görüyorsunuz ki ileride büyük bir sanatkâr olacağına şimdiden hiç bir alâmet yoktur. Onda farketmişiniz hep orta çapta meziyetlerdir. Kendisinde fevkalâde bir haslet göremiyorsunuz. Bu genci, yalnız genç olduğu için teşvik etmeli miyiz?

Buna müspet cevap verenlerden bir kısmı hislerine kapılır. Bir kısmı da şöyle düşünürler.

Gençleri severiz; çünkü yarının sanatı onlardan doğacaktır. Onların bugünkü denemelerinde yarınki sanatın vaatlerini görmemezlik edemeyiz.

Fikrimizce bu düşünce fazla keşip atıcıdır. «Yarının sanatı» bugünkü denemelerden çıkmıyabilir. Ve belki de büsbütün başka bir şey olur. Bu denemeler belki çok geçmeden fiyasko olacak, bir çığır açacak kadar kökleşmiyecektir.

Gençleri teşvik edenlerden bazı «üstat» geçinen kimseler vardır. Bunların düşüncelerinde bitarafılık yoktur. Bunlar kendilerine taraftar arıyan, kendi eserleri veya mefruz dehalari lehinde söz söyleyeceklerin adedini çoğaltmağa çalışan hesabi kimselerdir. Bunların emsaline İstanbulda Küllükte ve Beyoğlunda bazı pastahane köşelerinde, lokanta masalarında rasgelinir. Bittabi işin farkında olmıyan ve teşvik gören genç cidden müstait değilse ömrünün sonuna kadar isim yapamadığı, kadrinin bilinmediği, halkın sanattan anlamadığı teranelerini tutturarak gazete idarehanelerinde, kitapçı ve tâbi peşinde sürüp duracak ve rate bir adam oluşunun acısını çekecektir.

Bizde şair, romancı, ressam, hikâyecî, bestekâr geçinenlerin bir kısmı maalesef vaktile yersiz teşviklerle yüz bularak sanatı ihmal etmiş kimselerdir.

Münekkit geçinen bazı kimseler de, haklı veya haksız, gençleri teşviki prensip olarak kabul etmişlerdir. Mak-satları teşvik görenler içinden cidden cevherli biri çıkarsa onu ilk önce kendilerinin keşfettiklerini iddia ederek gurur duymaktır. Bu gibiler, mutlaka kazanmak için piyangoğun bütün nu-

Bahar geldi !

Çoktandır işitmez oldum sesini,
İçim: bu küskünlük, bu vazgeçiş ne?..
Açsın salkım, salkım hatıraların...
Sokul, onun mahrem serinliğine.

Çoktandır işitmez oldum sesini,
İçim: bahar geldi kımıldan biraz,
Bu ılık yağmurlar... bu tül tül gökler...
Doğmamış bir ilham kadar bembeyaz.

Uçur, halka halka maviliklere...
Sana haz taşısın güvercinlerin,
El değmemiş gelin gibi bulutlar...
Göğüsleri dolgun, yumuşak, serin.

Toprak kanıksamış güzelliğine,
Bir aşk oyununa dalmış delice,
Işık, renk, ve koku, hepsi elele,
Hepsi sarmaş dolaş hepsi iç içe.

Dallar sarhoş, mevsim sihirbaz bir el,
Böceklerde şehvet, çiçeklerde naz,
Bir kelebek gibi sıyrıl kozandan,
İçim: bahar geldi, kımıldan biraz.

Orhan ASENA

maralarını satın alan bir adama benzetilebilirler.

Nihayet teşvikte ileri giden bir zümre daha vardır ki o da gençlerin bizzat kendileridir. Gençlerin, kendi nesillerinden olan bir muharrir, şair, romancı veya ressamı bazan o nesilden de bir kaç üstat çıksın diye yersiz bir tesanüt fikrine kapılarak, ayyuka çıkardıkları görülmüştür. Bu hususta son hükmünü verecek olan âmilin zaman olduğunu unuturlar.

Hakiki deha, hakiki cevherin teşvike ihtiyacı yoktur. O nasıl olsa bir gün meydana çıkacak, takdir görecektir. Esasen cevher sahibi sanatkâr teşvikten hoşlanmaz. Teşvik kendisine riyakârlık gibi gelir.

Gençliği teşvikten hasıl olacak zarar, teşvik etmemekten husule gelecek ziyandan çok fazladır. Teşvik ettiğimiz gencin kabiliyetine, bu kabiliyetin ileride çok inkişaf edeceğine itimadımız olmalıdır. Yüzde ancak on beş genç teşvike değer.

Bununla beraber gençleri ye'se

düşürmekten de kaçınmalıdır. Şiirlerini neşredekler mecmuaların kapıları kendilerine kapalı kalmamalı, resimlerini teşhir edecek salonlar bulabilme- li; bestekâr olanları için eserlerini halka dinletmek imkânları temin edilmelidir. Bütün bu imkânları kendilerine hazırlıyacak durumda olan makam (Halkevleri) dir. İşte bu kültür müesseselerinde yapılan müsamereler, müsabakalar neticesinde kabiliyetleri apaçık meydana çıkan genç sanatkârların teşvike hakları olabilir.

Kabiliyet tâyini işi, mütehasşıs bir jüri heyeti tarafından yapılmadıkça, edilen teşvik hiç bir kıymet ifade etmez. Bilâkis gencin zararına olur. Bizde otorite sahibi sanat münekkitleri olmadığına nazaran gençlerin ancak Halkevleri veya doğrudan doğruya Halk Partisi vasıtasile yapılan müsabakalar neticesinde kabiliyetli olanlarının tesbit edilip halka tanıtılması lâzımdır ki bu işe de son zamanlarda başlanmış olduğunu memnuniyetle kaydetmemek elden gelmez.

Edip AYEL

Tefrika No. 9

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Filozof :

— Bakalım, sizin ahçıbaşı mı usta, ben mi? diyor. Alimallah salata taba-
na patatesten bir kanarya konduru-
rum, kafesten uçmuş sanırsın: çam fı-
şından gaga, kuş üzümünden iki göz..
Hani bir şakıması eksik!

Dikkat ettim, bu adamda, felsefeden
çerkes tavuğuna, edebiyattan yağlı
güreşe kadar, her işte ehil olmak me-
rakı var.

Bahçede, yengemle tavla oynu-
yorduk. Birden, arkamdan iki el, yir-
mi yıllık ömrümün en baygın kokusile
gözlerimi tuttu. Damarlarımda tatlı bir
sızı ile akan bu lezzete kanmak için:

— Şehnaz!

Demedim. Diyemezdin de.. Göğ-
sümde o kadar nefes, dilimde o ka-
dar kuvvet yoktu.

Başım, çıplak kollarla yarı ku-
caklanmış, böyle bir an sustuk. İrade-
min son iki damlası, avucumdaki zar-
larla düştü. Üstüme eğilen vücudunun
mahrem sıcaklığı içinde soluyarak,
karıncalanmış parmaklarımla onu bi-
leklerinden tuttum. Çılgına benzeyen
bir kahkahaya, benim olmyan kupku-
ru bir ses karıştı :

— Bildim... Misafirinden kaçan
bir küçük hanım!

Elleri, gözlerimden çözülüyordu:

— Vallahi.. Vallahi değil.. Hiç
sizin geleceğinizi...

Tanıdığını kaybetmiş insanların
şaşkınlığıyla ona yabancı yabancı bak-
tım. Bileklerinde, on parmağımın pem-
be izleriyle o hâlâ çırpınıyordu :

— İnanmıyorsunuz, değil mi?.

Üç günde ne kadar değişmiş ya-
rabbil..

Yeni çarşafının ipek çerçevesi
içinde, göğsünün beyaz müsellesi sık
nefeslerle inip kalkıyordu. Gözleri,
bir hayale değil, baktığı yere bakı-
yordu artık. Dudakları, kelimeleri öpe-
rek, ısrarak konuşuyordu.

Hayalimden, Sarıyerdeki meçhul
kuzenler geçtil

Filozof Ziya Refik, sofrayı yalı-
nın bahçesine kurmuş, denize karşı..
Kadehlerin billûr kesmelerinde, batı-
nın yedi rengi çakmak çakmak.. Buz
parçalarına gömülmüş surahide rakı
sedefleniyor..

Filozofun karısı o kadar genç ki,
yengem hemen takdim etmese bir pot
kırabilirdim!

— Efendim, şöyle.. Sen de küçük
hanım.. Evet, evet...

Geceler...

Dağların kamburunu, ovaların düzünü
Boynundaki torbaya alır atar geceler;
Sonra da yorgun gibi buruşturup yü-
zünü
Yavaş yavaş koynuma girer yatar ge-
celer..

O zaman kafam benzer kalabalık bir
yola
Üzüntüler dirilip dolaşırlar kolkola
Ve ben böyle döndükçe yataкта sağa
sola
Her yanıma bir iğne gibi batar ge-
celer.

Süreyya ENDİK

Bizi, Şehnazla yanyana oturtu-
yor.

Başka kimse yok: Yengem, karı-
sı, kendisi, bir de ben.. Mehru, annemle
kalmış.

İçki surahisinin ucunda, gümüş-
ten bir aslan başı var. İçince, açılan
ağzından rakı akıyor.

Ziya Refik bey, kadehimi Nedi-
min bir mısraı ile doldurdu :

— Görelim âbı hayat aktığın
ejderhadan!..

Ben?.. Ben rakı mı içecektim bu
gece?..

İçimdeki çocuğun kalbi nasıl
korku ile çarpıyordu bilseniz...

Şehnaz, annesinin kadehine bir
buz parçası attı. Rakı, ağır ağır bu-
lutlanıyor.

Beyaz önlüklü, çıplak kollu bir
rum kızı, genç vücudunu yüksek ökçe-
ler üstünde oynatarak, Şehnaza bira
getirdi.

— Efendim... Bu güzel çiftin şe-
refine!

Filozofun kaldırdığı kadehe, en
geç benim kadehim cevap veriyor..

Mideme bir alev boşalttım.

Bahçedeki her ayak sesile yüre-
ğim oynuyor. Neredeyse, iki hiddet!
parmak, beni kulağımdan tutup sofran-
dan kaldıracak!

Bu korku, üçüncü kadehe kade-
göğsümün içinden çıkmadı.

Üçüncü kadeh!.. Fakat onu
içmedim. Acemi ellerim, onu sofran-
tüsüne ikram etti!

Rum hizmetçi, çıplak kollarını
yüzüme deydirek önüme bir peçe
yayıyor.

Masanın altında, Şehnaz, bu
gibi parmaklarla elimi sıktı :

— İçme!

Aptal bir gülüşle yüzüne bakıyo-
rum.

— İçme!

Ağzımı dolduran kocaman di-
kelimelere yer bırakmıyor ki... On
hiddetlerimi içimden haykırıyorum
«Sen bana karışamazsın küçük hanım..
Sen kuzenlerine karış!»

Tatlı gözlerle ihtiyar filozofun
altın saçlı, altın gözlü, genç karısı
bakıyorum!

Deniz rüzgârı yüzümdeki sarho-
luğu yıkadı. Şehnazla rıhtımdaki k
napede yanyanayız. Sofradan r
kalktım, buraya ne zaman geld
bilmiyorum. Hafızamın bu küçük p
çası yok. Karşı kıyıda, yanıp söne
ışıklarile henüz uyanık yalılar var
Aydın gümüş yolundan bir sandal g
çiyor..

(Lütfen sahifeyi çeviriniz.)

Damarlarımda, üç kadeh alevin
treti hâlâ sönmemiş. Sağ kolum,
bnazı yarı kucaklamış, saçlarını beş
armağımın tarağından geçirerek göğ-
ne doğru çekiyorum. Yüzüme, tek-
o eski esrar dolu gözlerle bakıyor.
m dudakları aralık, nefesi büsbü-
in sıcak.. Kolum, boynundan beline
oğru kayıyor. Vücudunun ateşi, üs-
ndeki kumaşı eritmiş. Avucumda
nun etini duyuyorum... Başım, rüz-
la dağılan saçlarının demet demet
ği içinde, ağız ağıza geliyoruz.

Koyda, bir damla ışığı altın hele-
uzayıp kısalan kömür kayığı..
heceli bir kemençe sesi.. Bir
adeniz türküsü...

Şehnaz, elimden tutup kalkıyor:
— Yatalım artık...

Du iki kelimenin lezzetini, du-
mı dudaklarıma basarak içiyo-
Beli, kolumda kırılmış, vücudu
aduma yapışık, ayakta sallanıyo-

Tekrar sarhoşum...

Yengemin verdiği karanfil dişle-
ezip emerek odaya giriyorum.
m, sessiz yatıyor. Yaz günlerinin
a yüklü korkunç sessizliğile...

İçimdeki yüzlerce ağız, şarkılar
yor, ışıklar çalıyor, naralar, kah-
ar atıyor..

atıyorum... Kapanan gözlerim-
na, dudaklarının koparılmamış
gülümseyen filozofun genç
yüksek ökçeler üstünde diri
yuvarlak kalçaları oynayan rum
ve ağız sıcak bir lezzetle ağ-
eriyen Şehnaz var.. Kırk cari-
mihrace rüyasına dalıyorum..

niiz sabah oluyor. Ortalık,
aydınlık içinde.. Her dakika
a uyanıyorum: Beyaz sofra
içirdiğim üçüncü kadeh.. Ba-
le yediğim mezeler.. Filozo-
karısına yılan terbiyesiz göz-
um hizmetçinin çıplak koluna
yanagım.. Ve kollarının ara-
ı çekişen Şehnaz...

r, bu ilk sarhoşluğun rezale-
ayların gerisinde, yanı unu-
ale getirmedikçe, kimse ile
lemem.

em, seccadede tesbih çeki-
gözle bakıyorum: İki kaşı-
daki dargın çizgi, bir bıçak
sert..

nın her parçası bir yere

Bayrak altında...

— Aziz Türkçü şairim Orhan Seyfi ORHON'a —

Bize Türkçü derler... Mert oğlu merdiz,
Tapmayız, soysuzlar gibi, altın'a!..
Dönersek bu yoldan alçak, nâmerdiz
Toplanın kandaşlar! Bayrak altına!..

Türklük ateşini yakıp yürekte,
Birleşelim: «İşte, dilde, dilekte»!..
Her zoru yenmiye güç var bilekte
Toplanın kandaşlar! Bayrak altına!..

(Orhun) un, (Tuna) nın coşkun seliyiz,
Yurt için ezeldenberi deliyiz.
Tanrı'nın kılıcı, halkın diliyiz
Toplanın kandaşlar! Bayrak altına!..

Şahlanan atları yorma günüdür,
Dostun hatırını sorma günüdür.
Ülkü birliğini kurma günüdür
Toplanın kandaşlar! Bayrak altına!..

Biliriz ölmek ne, öldürmek nedir,
Düşmana haddini bildirmek nedir.
Öksüzün yüzünü güldürmek nedir
Toplanın kandaşlar! Bayrak altına!..

Çöllerde ahuyu arar, geçeriz.
Rüzgârın saçını tarar, geçeriz.
Bölük, bölük kâfir kırar, geçeriz
Toplanın kandaşlar! Bayrak altına!..

İstanbul 25/6/1942

Cemal Oğuz ÖCAL

serilmiş: Pantolon, sandalyede otu-
ruyor. Ceket, sezlongun üstünde. Bo-
yunbağım, karyolanın topuzuna do-
lanmış...

Doğruluyorum :

— Anne...

Dudaklarında o sessiz kıpırtı, göz
kapakları düşük, ağır ağır sallanıyor..

— Anne...

Mübarek uykusundan biraz uya-
nıyor. Sesimde, o zaman zaman ço-
cuklaşan yalvaşla :

— Gidelim, diyorum, ilk vapurla
evimize gidelim anne...

Yüzündeki bütün çatık çizgiler
bir anda yumuşayıveriyor.

— Pekî Nihatçıgım, diyor, haydi
hazırlan!

Bizi götüren sabah postası, kör-
fezin önünden geçerken, yalı, bütün
pencerelerile ağızını açmış, arkamızdan
hayretle bakıyordu.

— Arkası var —

Seçme, Güzel Şiirler

Çınaraltın'a

— Muvakkaten kapanması üzerine —

Allahım, ne olurdu, ömrü uzun olaydı!
Mucize yaratsaydın, karanlıklar solaydı!
Mefkûre ırmağından içeriye dolaydı!
Ayrılık mümkün değil asırlık «Çınar» ımdan!

Buradan katınıza iletseydim sesimi,
Şimdi sarfediyorum olanca nefesimi,
Ey mefkûre kaynağı, kamçıla hevesimi,
Feyz almak isterim o coşkun pınarından!

Mehmet ÇAKIRTAS

Süleymaniye

— B. Tayyar KERESTECİOĞLUNA —

Bir Süleymaniye bir nesle yeter :
En büyük san'atı gösterdi bize.
Devrimin insanı hem secede eder,
Hem duyar zevkini geldikçe çize.

Tanıtır olmasa seccâde, hasır,
Müslüman mâbedi her gün, her asır,
Kubbenin heybeti altındaki sır.
O dehâ sırrını gösterdi Sinan.

İlîkmet Şinasi ÖNOL

Kimseyiz şarkı

Her akşam, yolların üzüntüsünde
Yorgun ağaçların aksi kımıldar.
Kuş ağlar mevsimin son gündüzünde..

Eriyen bir gülün ince yüzünde,
Altın bahçelerin hüznü kımıldar.

★

Islak kayalardan göz kırptı fener;
Akşam sükûnunda buluştu eller.

Sevgilim, saçını rüzgârlara ver!
Ağla, kenarında sen uzun uzun,
Gölgeler sürünen metrük havuzun..

S. CENAN

Göller

— Hâşim'in aziz ruhuna —

Aşkın, yine bir hâtra oldu;
Dallardan uçan güle beraber!..
Bir sisli hayâlet gibi soldu
Çehrendeki rûyâ dolu göller!..

Nedim HARMANKAYA

Koroğlu'ya

Düşman gelsin, ordu ordu,
Karşımıza sıralansın.
Gel Koroğlum vuruşalım,
Tunç bağrımız yaralansın.

Lav fışkırsın yaramızdan,
Namert, çıksın aramızdan,
Heybet çakan naramızdan,
Dağlar, taşlar, paralansın.

Tanrı şaşsın cengimize,
Gökler insin dengimize,
Fırtınalar gelsin dize,
Düşman kaşsın, aralansın.

Ertürk, hazır inme attan,
Öc alalım kâinattan,
Geçemezsek bu sıratın,
Ak alnımız karalansın...

Salâhattin ERTÜRK

Gölge

Takibedyorken de habersiz
Esrarını hep gördü ve bildi,
Göstermedi hiç kimseye sessiz,
Toprakta kalan izleri sildi.

Her türlü sevinçten ve kederden,
Her şekli senin şekline eştî.
Yıllarca usanmıştı bu yerden,
Birleşmek için toprağı eştî.

Sıddık TÜZÜN

Her akşam

Güneş amca çekilir
Uzaktaki evine..
Ay dede çıkagelir
Bize güle, sevine..

İşıktan halıları,
Toplar arap uşaklar..
Ormanda, çalıları
Sarar siyah kuşaklar..

Kenan ÇOLAKOĞLU

Akşam

Sema renkli bir mermer
Halini aldı yer yer..
Andırıyor şekiller
Artık bir hayaleti..

Güneşi bir el, güya,
Sürükliyor uykuya..
Ufuk, şimdi, bir ruya
Ressamın paleti..

C. MİROĞLU